

NADIJA MURAD

SA DŽENOM KRADŽESKI

**POSLEDNJA
DEVOJKA**

MOJA PRIČA O ZAROBLJENIŠTVU I BORBI PROTIV ISLAMSKE DRŽAVE

PREDGOVOR

AMAL KLUNI

Preveo Mirko Bižić

VULKAN
IZDAVAŠTVO

Beograd, 2018.

Ova knjiga napisana je za sve jezide.

PREDGOVOR

Nadija Murad nije samo moj klijent, ona je i moja prijateljica. Kada smo se upoznale u Londonu, pitala me je da li bih bila njen advokat. Objasnila je da nema novca i da će sudski proces verovatno biti dug i neuspešan.

„Ali pre nego što odlučite“, rekla je, „saslušajte moju priču.“

Godine 2014. Islamska država napala je Nadijino selo u Iraku i život dvadesetjednogodišnje studentkinje bio je uništen. Bila je prinuđena da gleda kako joj majku i braću odvođe u smrt. A samu Nadiju borci Islamske države međusobno su razmenjivali. Prisiljavali su je da se moli, oblači i šminka pred silovanje, a jedne noći ju je grupa muškaraca surovo zlostavljala sve dok se nije onesvestila. Pokazala mi je ožiljke od mučenja cigaretama i prebijanja. Rekla mi je i da su je sve vreme njenih patnji militanti Islamske države nazivali prljavom nevernicom i hvalisali se kako će pokoriti jezidske žene i zbrisati njihovu veru s lica zemlje.

Nadija je bila samo jedna od hiljada jezida koje je ID odvela da ih proda na pijacama i Fejsbuku, ponekad i za bednih dvadeset dolara. Nadijina majka bila je jedna od osamdeset starijih žena koje su pogubljene i pokopane u neobeleženi grob. Šestoro njene braće bilo je među stotinama muškaraca koji su ubijeni u jednom danu.

Nadija je govorila o genocidu, a on se ne dešava slučajno. Genocid mora biti planiran. Pre nego što je započet, Ministarstvo za istraživanje i fatvu ID proučavalo je jezide i zaključilo da su oni, kao narod koji govori kurdski i nema svetu knjigu, nevernici čije je porobljavanje „čvrsto ustanovljen aspekt šerijata“. Ovo je razlog zbog kog jezidi, u skladu sa izopačenim moralom ID – za razliku od hrišćana, šiita i drugih – mogu biti sistematski silovani. Zapravo, to je trebalo da bude jedan od najefikasnijih načina za njihovo uništenje.

Usledilo je uspostavljanje birokratije zla na industrijskom nivou. Islamska država je čak izdala pamflet *Pitanja i odgovori u vezi s hvatanjem zarobljenika i robova* radi davanja dodatnih smernica. „Pitanje: Da li je dopustivo imati odnos s robinjom koja nije dostigla pubertet? Odgovor: Dopustivo je imati odnos s robinjom koja nije dostigla pubertet ako je ona pogodna za takav odnos. Pitanje: Da li je dopustivo prodati robinju? Odgovor: Dopustivo je kupovati, prodavati i poklanjati zarobljenice i robinje, jer one su samo imovina.“

Kada mi je Nadija ispričala svoju priču u Londonu, navršile su se skoro dve godine otkad je genocid ID nad jezidima počeo. Islamska država je i dalje držala na hiljade jezidskih žena i dece u zarobljeništvu, ali nijedan pripadnik ID nigde u svetu nije izveden pred sud zbog tih zločina. Dokazi su izgubljeni ili uništeni, a izgledi za doseganje pravde delovali su sumorno.

Naravno, prihvatila sam slučaj. Nadija i ja smo provele više od godinu dana zajedno vodeći kampanju za pravdu. Iznova i iznova smo se sastajale s iračkom vladom, predstavnicima Ujedinjenih nacija, članovima Saveta bezbednosti UN i žrtvama ID. Pripremala sam izveštaje, pravila nacрте dokumenata i pravne analize i držala govore, preklinjući Ujedinjene nacije da nešto preduzmu. Većina sagovornika ubeđivala nas je da je to nemoguće – Svet bezbednosti godinama nije preduzeo nikakve akcije u vezi s međunarodnim pravom.

Poslednja devojka

Ali upravo dok pišem ovaj predgovor, Savet je usvojio rezoluciju koja predstavlja preokret i kojom se osniva istražni tim koji će sakupiti dokaze o zločinima ID počinjenim u Iraku. To je velika pobjeda za Nadiju i sve žrtve ID, jer će dokazi biti sačuvani i pojedinačni članovi ID mogu da budu izvedeni pred sud. Sedela sam pored Nadije u Savetu bezbednosti kada je rezolucija jednoglasno usvojena. I dok smo posmatrale kako se petnaest ruku podiže, pogledale smo se i osmehnule.

Pošto sam advokat koji se bavi ljudskim pravima, posao mi je da dignem glas u ime onih koji su ućutkani – novinara iza zatvorskih rešetaka ili žrtava ratnih zločina, koje se bore da svoj slučaj iznesu na sud. Nema sumnje da je ID pokušala da ućutka Nadiju kada su je kidnapovali i pretvorili u robinju, silovali i mučili, i ubili sedam članova njene porodice za jedan dan.

Ali Nadija je odbila da bude ućutkana. Usprotivila se svim etiketama koje joj je život prikačio. Siroče. Žrtva silovanja. Robinja. Izbeglica. Umesto toga, stvorila je nove. Ona koja opstaje. Vođa jezida. Zastupnica žena. Kandidatkinja za Nobelovu nagradu za mir. Ambasadorica dobre volje Ujedinjenih nacija. A sada i pisac.

Za ovo vreme koliko je poznajem, Nadija ne samo da je pronašla svoj glas nego je postala glas svakog jezida koji je bio žrtva genocida, svake žene koja je bila zlostavljana, svake izbeglice koja je ostavljena i zaboravljena.

Nisi bili u pravu oni koji su mislili da je mogu ućutkati surovošću. Duh Nadije Murad nije slomljen i ona odbija da bude ućutkana. Umesto toga, kroz ovu knjigu, njen glas se čuje jače nego ikada.

Amal Kluni
Pravnica
Septembar 2017.

DEO I

POGLAVLJE 1

Početak leta 2014. godine, dok sam bila zauzeta pripremama za poslednju godinu srednje škole, dva seljaka su nestala sa svojih polja u neposrednoj blizini Koča, malog jezidskog sela u severnom Iraku, gde sam rođena i gde sam, sve donedavno, mislila da ću dočekati starost. Jednog trenutka ljudi su se spokojno odmarali u hladovini ispod skrpljenih cerada kućne proizvodnje, a sledećeg su bili zarobljenici u sobici u obližnjem selu, naseljenom uglavnom sunitskim Arapima. Zajedno sa seljacima, otmičari su odneli kokošku i nekoliko pilića, što nas je zbunilo. „Možda su jednostavno bili gladni“, govorili smo jedni drugima, iako nas to nimalo nije umirilo.

Kočo je celog mog života bio jezidsko selo, naseljeno nomadskim farmerima i stočarima, koji su došli u pustoš i izgradili kuće da se zaštite od pustinjske vreline dok vode ovce do boljih pašnjaka. Izabrali su zemlju dobru za poljoprivredu, ali to je bila rizična lokacija – na južnoj ivici iračke Sindžarske oblasti, gde u ovoj zemlji živi većina jezida, ali vrlo blizu nejezidskom Iraku. Kada su prve jezidske porodice pristigle sredinom pedesetih godina XX veka, Kočo je bio naseljen sunitskim Arapima, farmerima koji su radili za zemljoposjednike iz Kabula. Te jezidske porodice unajmile su advokata da otkupe zemlju – a taj advokat, koji je i sam bio musliman, i dalje se

smatra našim herojem. Do mog rođenja Kočo je narastao do naselja od otprilike dve stotine porodica, i sve su bile jezidske i međusobno bliske, kao da smo svi jedna velika porodica. Skoro da je i bilo tako.

Zemlja koja nas je učinila posebnim učinila nas je i ranjivim. Jezidi su vekovima proganjani zbog vere. Za razliku od većine jezidskih gradova i sela, Kočo leži daleko od Sindžara, visoke i uske planine, koja nas je generacijama štitila. Dugo smo bili rastrzani između sunitskih Arapa i sunitskih Kurda. Od nas je traženo da se odrekemo svog jezidskog nasleđa i priklonimo arapskom ili kurdsosunitskom identitetu. Do 2013. godine, kada je put između Koča i planine konačno asfaltiran, trebao nam je gotovo sat da se našim belim dacunom pikapom dovezemo preko prašnjavih drumova, kroz grad Sindžar, do podnožja planine. Odrasla sam bliže Siriji nego našim svetim hramovima, bliže strancima nego bezbednosti.

Vožnja ka planini me je radovala. U gradu Sindžaru mogli smo da nađemo slatkiše i posebnu vrstu sendviča s jagnjetinom, kakve nismo imali u Koču, i moj otac se skoro uvek zaustavljao da nas pusti da kupimo šta želimo. Naš kamionet podizao je oblake prašine dok smo se vozili. Ipak, više sam volela da se vozim na otvorenom, ležeći opružena na karoseriji, dok ne bismo izašli iz sela i udaljili se od radoznalih komšija, a onda sam se uspravljala da mi vetar mrsi kosu i gledam kako pored puta u magnovenju promiču stada. Lako bih se zanela i sve se više uspravljala na zadnjem delu kamioneta, sve dok moj otac i najstariji brat Elias ne bi povikali da ću, ako ne budem pazila, odleteti preko ograde.

U suprotnom smeru, daleko od sendviča s jagnjetinom i utehe koju je pružala planina, prostirao se Irak. U vreme mira, i ako nije u žurbi, jezidskom trgovcu trebalo je možda petnaest minuta da se odveze od Koča do najbližeg sunitskog sela, kako bi prodao žito ili mleko. Imali smo i prijatelje u tim selima – devojke koje sam upoznala na svadbama, učitelje koji su provodili polugodišta spavajući u školi u Koču, ljude koji su pozivani da drže naše dečaciće

za vreme obrednog obrezivanja – i od tada bismo bili povezani s tom porodicom jezida kao *kiriv*, nešto poput kumstva. Muslimanski lekari dolazili su u Kočo ili grad Sindžar da nas leče kada se razbolimo, a muslimanski trgovci vozili su se kroz gradove prodajući haljine i slatkiše, stvari koje nismo mogli da nađemo u malobrojnim radnjama u Koču, u kojima je držano uglavnom samo najneophodnije. Dok su odrastala, moja braća su odlazila u nejezidska sela da zarade malo novca radeći povremene poslove. Odnose su opterećivali vekovi nepoverenja – bilo je teško ne osećati se loše kada muslimanski gost na svadbi odbije našu hranu, koliko god ljubazno to učinio. Ipak, postojalo je i istinsko prijateljstvo. Te veze su sezale generacijama unazad, trajale su još od otomanske vlasti, britanske kolonizacije, vremena Sadama Huseina i američke okupacije. Mi u Koču bili smo posebno poznati po bliskim odnosima sa sunitkim selima.

Ali kada bi izbile borbe, a u Iraku kao da je uvek bilo rata, ta sela su se nadnosila nad nas, svog manjeg jezidskog suseda, i stare predrasude su se lako pretvarale u mržnju. Često se iz te mržnje rađalo nasilje. Najmanje deset godina pre nego što su Iračani uvučeni u rat s Amerikancima, koji je počeo 2003. godine pa se rasplamsao u još nasilnije lokalne sukobe, a konačno i u terorizam punih razmera, udaljenost između naših domova postala je ogromna. Susedna sela počela su da pružaju utočište ekstremistima koji su prozivali hrišćane i nesunitske muslimane i koji su, još gore, smatrali da su i jezidi *kuffar*, nevernici koje treba ubiti (u jedini *ka-fir*). Godine 2007, nekoliko tih ekstremista dovezlo je cisternu s gorivom i tri automobila u prometne centre dva jezidska gradića petnaestak kilometara severno i zapadno od Koča – digli su vozila u vazduh i ubili na stotine ljudi koji su im pritrčali jer su mislili da su dovezli robu na pijacu.

Jezidizam je drevna monoteistička religija, prenošena usmeno preko svetih ljudi, kojima su poverena naša predanja. Iako ima

zajedničke elemente sa mnogim bliskoistočnim religijama, od mitraizma i zoroastrizma do islama i judaizma, istinski je jedinstvena i može da bude teška za objašnjavanje čak i našim svetim ljudima koji pamte predanja. Mislim o svojoj religiji kao o prastarom drvetu sa hiljadama godova, od kojih svaki kazuje priču o dugoj jezidskoj istoriji. Mnoge od tih priča su, nažalost, tragične.

Danas u svetu živi samo oko milion jezida. Za mog života i dugo pre mog rođenja, vera je bila ono što nas je definisalo i držalo na okupu kao zajednicu. Ali učinila nas je i metom progona većih grupa, od otomanskih Turaka do simpatizera Sadamove Baas partije, koji su nas napadali ili pokušavali da nas prinude da im se zakunemo na odanost. Ponižavali su našu religiju, govoreći da obožavamo đavola ili da smo prljavi – zahtevali su da se odrekemo svoje vere. Jezidi su generacijama preživljavali napade čija je namera bila da nas unište, bilo time što će nas pobiti, primorati da promenimo veru ili jednostavno isterati sa naše zemlje, uz oduzimanje svega što imamo. Pre 2014. godine spoljašnje sile su tri puta pokušale da nas unište. Napade na jezide nazivali smo *ferman*, što je otomanska reč, pre nego što smo saznali za reč *genocid*.

Kada smo čuli za zahtev za otkup dvojice seljana, celo selo se uspaničilo. „Četrdeset hiljada dolara“, javili su otmičari njihovim ženama telefonom. „Ili dođite ovamo sa svojom decom da se svi preobratite u islam.“ Inače će muškarci, kako su rekli, biti ubijeni. Nije novac bio razlog koji je naterao njihove žene da uplakane padnu pred našeg muhtara Ahmeda Džasa, seoskog vođu. Četrdeset hiljada dolara bila je svota iz nekog drugog sveta. Ali to je samo novac. Svi smo znali da će farmeri pre umreti nego promeniti veru, pa su seljani plakali od olakšanja kada su, kasno jedne noći, pobjegli kroz slomljen prozor, protrčali kroz polja ječma i pojavili se kod kuće, živi, prašnjavi do kolena i zadihani od straha. Međutim, kidnapovanja nisu prestala.

Nedugo posle toga, Dišan, koji je radio kod moje porodice Tahas, otet je s polja u blizini planine Sindžar, gde je čuvao naše ovce. Majci i braći bile su potrebne godine da kupe i uzgoje ovce – svaka je predstavljala pravu pobeđu. Svojim životinjama se ponosimo, držimo ih u dvorištu kada ne lutaju po pašnjacima van sela i odnosimo se prema njima skoro kao prema kućnim ljubimcima. Godišnja striža bila je slavlje samo po sebi. Volela sam taj ritual, način na koji meka vuna pada na zemlju u gomilama nalik oblacima, mošusni miris koji je ispunjavao našu kuću, tiho i mirno blejanje ovaca. Volela sam da spavam ispod debelih jorgana koje je majka Šami pravila od vune, utiskujući je između komada šarenog platna. Ponekad bih se toliko vezala za jagnje da sam morala da odem iz kuće kada mu dođe vreme za klanje. U vreme kada je Dišan otet, imali smo više od stotinu ovaca, što je za nas bilo pravo malo bogatstvo.

Setivši se kokoške i pilića koji su odneti s farmerima, moj brat Said je odjurio u porodičnom kamionetu do podnožja Sindžara, što je bilo dvadesetak minuta vožnje otkad je put asfaltiran, da proveriti da li su naše ovce na broju. „Sigurno su ih odveli“, jadikovali smo. „Te ovce su sve što imamo.“

Kasnije je Said pozvao majku, zbunjen. „Odvedene su samo dve“, prijavio je – stari ovan, koji se sporo kretao, i mlado žensko jagnje. Ostale su zadovoljno pasle na smeđezelenoj travi i došle za mojim bratom kući. Smejali smo se, osetili smo veliko olakšanje. Ali Elias, moj stariji brat, bio je zabrinut. „Ne shvatam“, rekao je. „Ti seljaci nisu bogati. Zašto su ostavili ovce umesto da ih odvedu?“ Bio je siguran da nešto stoji iza toga.

Dan nakon što je Dišan odveden, Kočo je bio u haosu. Svi seljani su se gurili iza svojih vrata, a muškarcima su se smenjivali na novo-uspostavljenom stražarskom mestu, odmah van zidova našeg sela, i motrili na nepoznata vozila koja idu ka Koču. Hezni, jedan od moje braće, došao je s posla iz grada Sindžara, gde je radio kao

policajac, i pridružio se muškarcima iz sela, koji su glasno raspravljali šta da preduzmu. Dišanov stric želeo je da se osveti i odlučio je da povede družinu u selo istočno od Koča, kojim je upravljalo konzervativno sunitsko pleme. „Otećemo dvojicu njihovih pastira“, besno je objavio. „Onda će morati da vratite Dišana!“

Bio je to rizičan plan i nisu ga svi podržali. Čak i moja braća, koja su od oca nasledila hrabrost i spremnost na borbu, podelila su se po tom pitanju. Said, koji je bio samo dve godine stariji od mene, provodio je mnogo vremena maštajući o danu kada će najzad pokazati svoje junaštvo, bio je za osvetu, dok je Hezni, koji je bio više od decenije stariji i najsaosećajniji od svih nas, mislio da je to previše opasno. Ipak, Dišanov stric je poveo saveznika koliko je uspeo da sakupi i oteo dvojicu čobana, sunitskih Arapa, pa ih dovezao u Kočo, zatvorio u svoju kuću i čekao.

Većinu seoskih rasprava, praktično i diplomatski, rešavao je naš muhtar Ahmed Džaso, a on je stao na Heznijevu stranu. „Naši odnosi sa sunitskim komšijama već su napeti“, rekao je. „Ko zna šta će uraditi ako pokušamo da se borimo s njima.“ Osim toga, upozorio je, situacija van Koča je daleko gora i komplikovanija nego što smo zamišljali. Grupa zvana Islamska država (ID), koja je nastala ovde u Iraku pa poslednjih nekoliko godina narasla u Siriji, preuzela je sela blizu nas, bukvalno smo mogli da prebrojavamo prilike u džipovima, zaogrnuti u crno, dok su se vozili lokalnim putevima. Oni drže naše čobane, rekao nam je muhtar. „Samo ćeš sve pogoršati“, rekao je Ahmed Džaso Dišanovom stricu. I jedva pola dana nakon što su kidnapovani, sunitski čobani su oslobođeni. Dišan je, međutim, ostao u zarobljeništvu.

Ahmed Džaso bio je pametan čovek, a porodica Džaso imala je višedecenijsko iskustvo u pregovorima sa sunitskim Arapima. Svi u selu su im se obraćali zbog svojih problema, a i van Koča su

bili poznati kao vešte diplomate. Ipak, neki od nas su se pitali da li je ovog puta bio previše kooperativan i poslao poruku teroristima da se jezidi neće braniti. Kako se pokazalo, jedino što je u Iraku stajalo između nas i ID bili su kurdski borci – pešmerge, poslati iz autonomne kurdske oblasti da čuvaju Kočo kada je Mosul pao dva meseca ranije. Odnosili smo se prema pešmergama kao prema uvažanim gostima. Spavali su na paletama u našoj školi i svake nedelje je druga porodica klala jagnje da ih nahranimo, što je ogromna žrtva za siromašne seljake. I ja sam brinula o borcima. Čula sam za kurdske žene iz Sirije i Turske, koje su se borile protiv terorista i nosile oružje. Misleći na to, osećala sam se hrabro.

Pojedinci, uključujući i neke od moje braće, mislili su da bi trebalo da nam bude dopušteno da se sami zaštitimo. Hteli su da postave ljude na stražarske punktove. Naif, brat Ahmeda Džasa, pokušao je da ubedi kurdske vlasti da mu dozvole da osnuje jezidske pešmerge, međutim, nisu obratili pažnju na njega. Niko se nije ponudio da obuču jezide ili da ih podstakne da se pridruže borbi protiv terorista. Pešmerge su nas uveravale da, dok su one tu, nemamo čega da se plašimo, i da su odlučni da brane jezide isto kao i prestonicu Iračkog Kurdistanu. „Pre bismo pustili da padne Erbil nego Sindžar“, govorili su. Rečeno nam je da im verujemo, i mi smo im verovali.

Ipak, većina porodica u Koču držala je oružje u kući – stare kalašnjikove i jedan ili dva velika noža, koji su obično korišćeni za praznično klanje životinja. Mnogi od jezida, uključujući i moju braću, koja su bila dovoljno stara za to, prihvatili su poslove u grančnim patrolama ili policiji posle 2003. godine, kada su ti poslovi postali dostupni, i mi smo bili sigurni da, dok profesionalci motre na granice Koča, naši muškarci mogu da zaštite svoje porodice. Uostalom, oni su, a ne pešmerge, posle napada 2007. podigli zemljanu barijeru oko sela sopstvenim rukama i Kočani su i patrolirali po toj barijeri i danju i noću punih godinu dana, zaustavljajući kola na improvizovanim kontrolnim punktovima i motreći na strance,

sve dok se nismo osetili dovoljno bezbedno da se vratimo normalnom životu.

Dišanova otmica sve nas je naterala u paniku. Ali pešmerge nisu učinile ništa da pomognu. Možda su mislili da je to samo sitna međuseoska nesuglasica, nedovoljan razlog da ih Masud Barzani, predsednik Regionalne vlade Kurdistanu, pošalje iz bezbednosti Kurdistanu u nezaštićena iračka područja. Možda su se plašili kao i mi. Malo tih vojnika je izgledalo starije od Saida, najmlađeg sina moje majke. Ali rat menja ljude, naročito muškarce. Nije prošlo mnogo otkad se Said igrao sa mnom i našom nećakom Katrin u dvorištu, još nedovoljno star da zna da dečaci ne bi trebalo da vole lutkice. Ipak, kasnije je postao opsednut nasiljem koje se širilo Irakom i Sirijom. Nekoliko dana ranije uhvatila sam ga kako na mobilnom telefonu gleda snimke odsecanja glava koje je postavila ID. Slika se tresla od podrhtavanja njegovih ruku. Iznenadila sam se što je podigao telefon da i ja mogu da vidim. Kada je Masud, naš stariji brat, ušao u sobu, pobesneo je. „Kako si mogao da pustiš Nadiju da to gleda!“, vikao je. Said je ustuknuo. Bilo mu je žao, ali ja sam razumela. Bilo je teško okrenuti glavu od užasa koji su se događali tako blizu naše kuće.

Slike sa tog snimka iskrsele su mi pred očima kada sam pomislila na našeg jadnog zarobljenog pastira. *Ako pešmerge neće da nam pomognu da vratimo Dišana, moraću da uradim nešto*, pomislila sam i utrčala u kuću. Bila sam mezimče u porodici, najmlađa od nas jedanaestoro, i još devojčica. Ipak, bila sam otvorena i navikla sam da me saslušaju. Osećala sam ogroman gnev.

Naša kuća nalazila se blizu severne ivice sela – jednospratni niz prostorija ozidanih ciglom od sušenog blata, poređanom poput perli u ogrlici i povezan okvirom bez vrata, koji je vodio u veliko dvorište s povrtnjakom, pećnicom za hleb zvanom tandur i često naseljeno ovcama i kokoškama. Živela sam tu s majkom, šestoro braće, dve sestre, dve snahe i njihovom decom, a do dvoje braće